

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра військової підготовки

спеціальність 021000 (021100)
“Застосування механізованих (танкових)
з’єднань, військових частин і підрозділів”.

ІНФОРМАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ

Навчальна дисципліна: „**Військова підготовка**”

Розділ: „**Тактична та тактико-спеціальна підготовка**”

Модуль: „**Застосування механізованого відділення на марші та в бою**”

Заняття: групове заняття №6

Тема № 6. Механізоване відділення в обороні.

Заняття № 1. Основи оборонного бою механізованого відділення.

Як відомо, Україна проводить послідовну, виважену зовнішню політику, яка направлена на розвиток добрих відносин з усіма державами і, в першу чергу, з сусідами. Вона виступає за вирішення спірних питань, протиріч між державами тільки політичним шляхом, без застосування воєнної сили. Тому, воєнна доктрина України носить яскраво виражений оборонний характер і націлює Збройні Сили, перш за все, на ведення оборонних дій у відповідь на можливу агресію. У зв'язку з цим, першими бойовими діями, які проводитимуть Збройні Сили України будуть, як правило, оборонні. Тож, оборона виходить на перше місце і є актуальною для Збройних Сил України.

1. Перше навчальне питання. Основи оборони механізованого відділення з урахуванням бойового досвіду АТО.

ОБОРОННИЙ БІЙ – вид загальновійськового бою, який ведеться з метою відбиття наступу противника, завдання йому максимальних втрат, утримання важливих районів (рубежів, об'єктів) місцевості і створення сприятливих умов для переходу в наступ або ведення інших дій.

Оборонний бій відділення включає послідовне виконання тактичних завдань, основними з яких є:

- нанесення ураження підрозділам противника при їх розгортанні і переході в атаку перед переднім краєм оборони;
- відбиття атаки противника і утримання зайнятих позицій;
- знищення противника, який увірвався на передній край та вклинився в оборону.

Відділення повинно бути готовим до тривалого ведення оборонного бою в умовах застосування противником усіх видів зброї та засобів радіоелектронної боротьби (РЕБ) і здатним відбити атаку переважаючих сил танків і піхоти, які підтримуються вогнем артилерії та ударами авіації, активними діями повітряних (морських) десантів та диверсійно-розвідувальних сил (ДРС). Підрозділ повинен стійко утримувати позицію і не залишати її без наказу старшого командира. Дії особового складу повинні бути стійкими і активними.

МЕТА ОБОРОНИ — відбити наступ переважаючих сил противника, завдати йому максимальних втрат, утримати важливі райони місцевості чи об'єкти і тим самим створити сприятливі умови для переходу в наступ. Оборона повинна бути стійкою й активною, здатною протистояти ударам усіх видів зброї, масованим атакам груп танків і піхоти противника, ударам авіації та вогню артилерії, діям повітряних десантів, аеромобільних та диверсійно-розвідувальних груп. Вона повинна бути нездоланною.

СТІЙКІСТЬ в обороні — це здатність підрозділів за рахунок витримки, непохитності та завзяття відбити атаки противника і за будь-яких обставин утримати свої позиції. Успішне виконання цього завдання залежить від високого морально-бойового духу особового складу, його організованості й навченості, жорсткої військової дисципліни, прагнення виконати поставлене завдання щоб там не було. А також від майстерно організованої системи вогню і загороджень, ретельного маскування опорного пункту (вогневої позиції), умілого використання вигідних умов місцевості, їх інженерного обладнання та застосування несподіваних для противника способів ведення бойових дій,

вжиття заходів захисту від зброї масового ураження і високоточної зброї противника, всебічного забезпечення й підготовки особового складу до тривалого ведення бойових дій, зокрема в умовах повного оточення.

АКТИВНІСТЬ оборони досягається веденням безперервної розвідки противника й місцевості, ініціативними діями всіх підрозділів на полі бою, а також умілим маневром вогнем, силами та засобами по фронту і з глибини. Маневр силами й засобами є основою активності оборони.

Оборона повинна бути:

протитанковою, здатною завдати максимальних втрат і відбити атаки танків противника, а танки, що прорвалися у глибину оборони, знищити;

протиповітряною, здатною відбити масовані удари авіації противника і завдати їй значних втрат;

проти десантною, здатною не допустити висадження повітряних десантів і знищити десант противника, який висадився;

глибокоешелонованою;

готовою до *тривалого ведення бою* в умовах застосування противником зброї масового ураження, високоточної зброї та засобів радіоелектронної боротьби.

Під умовами переходу підрозділів до оборони, зазвичай, розуміють конкретну тактичну обстановку (положення, стан, характер дій противника, своїх підрозділів та сусідів, умови місцевості тощо), у якій здійснюють організацію оборони і перехід підрозділів до неї. Залежно від відстані до противника розрізняють перехід до оборони в умовах *ВІДСУТНОСТІ ЗІТКНЕННЯ* з противником або *БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ЗІТКНЕННЯ* з ним.

У сучасному загальновійськовому бою найчастіше відділенню доведеться переходити до оборони в умовах безпосереднього зіткнення з противником — під час наступу чи після невдалого зустрічного бою. Відділення буде змушене в ході бою захопити вигідний для оборони рубіж і під вогнем противника проводити всі роботи, пов'язані з організацією оборони. Складність такого переходу до оборони полягає в тому, що слід продовжувати бій і водночас вибирати позицію, обладнувати її в інженерному відношенні, ставити завдання підлеглим, організовувати систему вогню. Крім того, підрозділи спочатку будуть змушені оборонятися, маючи у своєму розпорядженні сили й засоби, з якими вели наступ.

Під час організації оборони в умовах відсутності зіткнення з противником слід ретельніше вивчити підступи, організувати систему вогню, більш повно обладнати позицію в інженерному відношенні, поставити загородження перед переднім краєм, коли необхідно — розчистити сектори обстрілу і виконати інші роботи.

Підрозділам для оборони визначають: відділенню — позицію, взводу — опорний пункт. Механізоване відділення обороняє позицію до 100 м по фронту, обладнує на ній основні, запасні (тимчасові) позиції для вогневих засобів, які дозволяють йому спільно із сусідніми відділеннями знищувати противника вогнем перед фронтом і на флангах опорного пункту взводу.

На позиції відділення автоматники, кулеметник і гранатометник розташовуються приховано від противника. Усі підступи до позиції відділення перед фронтом і на флангах повинні бути під дійсним (особливо фланговим)

вогнем, а загородження і перешкоди — добре проглядатися й прострілюватися. Відділення має бути готовим до маневру в небезпечному напрямку, а також до ведення вогню вночі та в умовах обмеженої видимості.

На позиції відділення обладнують основні та запасні вогневі позиції для бойової машини, кулемета, гранатомета і приданих вогневих засобів. Вогневі позиції повинні мати хороші сектори обстрілу і по можливості приховані шляхи підходу та висування. За призначенням вогневі позиції поділяють на *ОСНОВНІ* — для виконання основного вогневого завдання; *ТИМЧАСОВІ* — для виконання окремих завдань; *ЗАПАСНІ* — на випадок здійснення маневру чи змушеного залишення основної позиції; *ХИБНІ* — для уведення противника в оману. Вогневі позиції вибирають з урахуванням завдань, які необхідно виконати, і умов місцевості, їх обладнують в інженерному відношенні та ретельно маскують.

Вогнева позиція бойової машини може бути обладнана в центрі позиції відділення, на фланзі чи за нею на відстані до 50 м із таким розрахунком, щоб вогонь БМП (БТР) прикривав відділення на позиції. Для бойової машини обладнують одну (дві) запасні позиції. Їх вибирають таким чином, щоб забезпечити маскування, спостереження за противником і ведення вогню на граничну дальність. Позиція бойової машини повинна забезпечити прикриття вогнем особового складу відділення під час інженерного обладнання позиції, кругову оборону, можливість ведення зосередженого вогню, а також приховані шляхи для маневру з однієї вогневої позиції на іншу.

БОЙОВЕ ЗАВДАННЯ відділення полягає у відбитті атаки противника перед переднім краєм і утриманні займаної позиції. Вміло використовуючи свою зброю, фортифікаційні спорудження та вигідні умови місцевості, солдат в обороні здатний знищити велику кількість живої сили противника та успішно протидіяти танкам та іншим броньованим машинам. Відділення не має права залишати позицію і відходити без наказу командира взводу.

При переході до оборони командир відділення насамперед повинен організувати спостереження і систему вогню.

СИСТЕМА ВОГНЮ включає:

- ділянки зосередженого вогню перед переднім краєм оборони;
- зони протитанкового вогню бойових машин і суцільного багатозарядного вогню всіх інших засобів перед переднім краєм, в проміжках, на флангах і в глибині оборони;
- підготовлений маневр вогнем бойових машин та інших вогневих засобів на небезпечних напрямках.

Основу системи становить вогонь танків, бойових машин, протитанкових гранатометів і кулеметів. Її будують з урахуванням вогневих можливостей усіх видів зброї підрозділу, приданих йому вогневих засобів, а також інженерних загороджень, природних перешкод тощо. Система вогню повинна забезпечувати ураження противника (передусім його танків та інших броньованих машин) на підступах до оборони, перед переднім краєм, між сусідніми позиціями і в глибині оборони, передбачати ведення фронтального вогню, кругову оборону.

Під час організації системи вогню механізованому відділенню вказують смугу вогню, додатковий сектор обстрілу, ділянки зосередженого вогню.

Бойовим машинам, танкам, гарматам, протитанковим керованим ракетним комплексам, гранатометам, вогнеметам і кулеметам визначають основні й запасні (для чергових вогневих засобів і тимчасові) вогневі позиції, вказують основні та додаткові сектори обстрілу з кожної позиції на дальність їх дійсного вогню.

СМУГИ ВОГНЮ обмежують справа і зліва. Кожну межу вказують двома точками (орієнтирами). Смути вогню (сектори обстрілу) сусідніх підрозділів (вогневих засобів) на стиках повинні взаємно перекриватися. Вогонь ручних протитанкових гранатометів готують у смузі вогню своїх відділень. Готовність системи вогню визначають за зайняттям бойовими машинами, танками, гарматами та іншими вогневими засобами вогневих позицій, підготовкою даних для стрільби, а також наявністю боєприпасів.

Безпосередньо перед переднім краєм влаштовують зону суцільного багатошарового вогню: вся місцевість на відстані до 400 м перед переднім краєм має бути під вогнем підрозділу, а мертві простори повинні уражатися вогнем артилерії та мінометів із закритих вогневих позицій. Загородження та підступи до них повинні добре проглядатися і прострілюватися вогнем усіх видів.

Ефективність вогню в обороні досягається його влучністю, масованістю і раптовістю, а також умілим управлінням ним. Усі вогневі засоби в обороні мають бути готові до ведення вогню і здійснення маневру вночі та в умовах обмеженої видимості.

Бойові можливості відділення в обороні — це його вогневі й маневрові можливості.

ВОГНЕВА МІЦЬ — це математичне очікування кількості цілей (об'єктів) противника, що можуть бути знищені, чи ступінь його ураження. Вона залежить від можливостей стрілецької зброї щодо знищення живої сили, а також броньованих цілей противника вогнем гранатомета й бойової машини.

МАНЕВРЕНІСТЬ — показник, що характеризує ступінь мобільності відділення, його здатність здійснювати переміщення у визначений час, а також розгортання і маневр у ході бою. Показником маневреності звичайно вважають час, необхідний для здійснення тих чи інших дій.

Бойові можливості залежать від укомплектованості особовим складом, озброєнням і бойовою технікою, рівня підготовки особового складу підрозділу, а також від стану його морального духу і непохитної волі до перемоги, уміння командира керувати відділенням. Крім того, на бойові можливості впливають характер дій противника, умови місцевості, погодні умови, пори року й часу доби.

Для з'ясування вогневих можливостей відділення з початку визначимо ширину фронту вогневого забезпечення підрозділу за формулою:

де $Ш_{\phi}$ — ширина фронту вогневого забезпечення відділення; Φ — фронт позиції відділення; Π_1 і Π_2 — величини проміжків між сусідами.

$$Ш_{\phi} = 100 + 1/2 \times (50 + 50) = 150 \text{ м.}$$

Знаючи бойову скорострільність зброї, визначимо кількість куль, яку

$$Ш_{\phi} = \Phi + \frac{(\Pi_1 + \Pi_2)}{2},$$

випускає за хвилину особовий склад відділення, озброєний чотирма автоматами АК-74, кулеметами РПК-74 та ПКТ. Бойова скорострільність цієї зброї становить: кулемет ПКТ — 250, кулемет РПК-74 — 150, автомат АК-74 — 100 пострілів за хвилину. Отже, відділення може зробити 800 ($250+150+4\times 100$) пострілів за хвилину. Знаючи ширину фронту вогневого забезпечення (150 м), можна розрахувати щільність вогню відділення, для чого слід загальну кількість куль поділити на величину фронту вогневого забезпечення ($800:150\approx 5$). Тому щільність вогню відділення в обороні — 5 куль за хвилину на 1 м фронту. Враховуючи втрату 30% особового складу та озброєння внаслідок вогневої підготовки противника, відділення може випустити 540 куль за хвилину, а щільність вогню становитиме $540:150\approx 3$, тобто 3 кулі на 1 м фронту за одну хвилину.

На фронті оборони відділення може наступати до півтора відділення противника. Для ураження однієї цілі з положення лежачи (стоячи з упора) з автомата, ручного кулемета на відстані 300 м потрібно 4 набой, а при веденні вогню з ходу — 25. Тому вогонь відділення в обороні в 4—6 разів ефективніший, ніж у наступі.

Досвід сучасних локальних воєнних конфліктів засвідчив, що для відбиття атаки піхоти противника щільність вогню перед фронтом оборони і на флангах повинна бути не менш 3—5 куль на 1 м фронту. Така щільність вогню забезпечує знищення 50% атакуючої піхоти противника.

Отже, механізоване відділення в обороні здатне відбити атаку двох мотопіхотних відділень противника й обороняти позицію до 100 м по фронту.

ПРОТИДІЯ АТАЦІ ТАНКІВ ПРОТИВНИКА.

За допомогою ручного протитанкового гранатомета РПГ-7 і озброєння бойової машини відділення здатне успішно протидіяти атаці танків противника. На фронті вогневого забезпечення відділення може наступати до двох танків противника.

Розрахунок можливостей у боротьбі з танками ґрунтується на використанні коефіцієнта бойової ефективності: для БМП-1 він дорівнює 2,0, а для РПГ-7 — 0,3. Тому, відділення здатне знищити ($1\text{ БМП} \times 2,0 + 1\text{ РПГ-7} \times 0,3 = 2,3$) до двох танків противника, а для зриву атаки достатньо ліквідувати 50% танків противника.

Виходячи з бойових можливостей, використовуючи вигідні умови місцевості та її інженерне обладнання, у взаємодії із сусідами, а також із підрозділами інших родів військ, механізоване відділення може відбити атаку до двох механізованих відділень, посилених одним-двома танками, завдати їм втрат і стійко обороняти позицію по фронту до 100 м.

2. Друге навчальне питання. Підготовка оборони механізованого відділення.

Механізоване відділення в оборонному бою діє, як правило, у складі взводу, а також може призначатись у вогневу засідку. БМП (БТР) без десанту може виділятись для дій у вогневій засідці, у якості кочуючого вогневого засобу, у склад групи бойових машин взводу або бронегрупи батальйону (роти).

У межах бойової позиції механізованого відділення обладнуються окопи для основної і запасної (тимчасової) вогневої позиції БМП (БТР), ручного

кулемета, гранатомета, місць для стрільби стрільців, командира відділення, укриття для особового складу (перекрита ділянка траншеї, щілина, бліндаж), хід сполучення до БМП (БТР), ніші для бойових і господарських запасів, розширення для забезпечення зустрічного руху, відхоже місце, дренажна яма. При наявності часу може обладнуватись укриття для БМП (БТР). На бойовій позиції відділення або на її фланзі можуть розташовуватись вогневі засоби старшого командира.

Вогнева позиція для БМП (БТР) може обладнуватись у центрі бойової позиції відділення, на її фланзі або позаду неї на віддаленні до **50 м** з таким розрахунком, щоб забезпечувалось прикриття відділення вогнем бойової машини, ураження противника з максимальної відстані та безпека особового складу відділення.

Бойова позиція відділення, що розміщується на другій лінії опорного пункту взводу (запасній), повинна мати добрий обстріл перед своїм фронтом, у проміжках між відділеннями, що знаходяться попереду, а також у тил опорного пункту взводу.

Командир відділення на бойовій позиції розташовується у такому місці, звідки зручніше керувати підлеглими, спостерігати за місцевістю і сигналами командира взводу.

Відділення повинно бути готовим до здійснення маневру на загрозовий напрямок, ведення оборонного бою вночі та інших умовах обмеженої видимості, а також у випадку оточення.

Бойовий порядок механізованого відділення – бойова лінія і БМП (БТР). Залежно від обстановки і рішення командира стрільці, кулеметник і гранатометник відділення у бойовій лінії розміщуються рівномірно або розосереджено у складі бойових груп (“двійками”, “трійками”). Відстань між військовослужбовцями при рівномірному розміщенні може бути до **14-16 м**, між бойовими групами – **20-30 м**, а між собою в групі – до **5 м**.

БМП (БТР), як правило, знаходиться у бойовому порядку відділення.

Роботу з організації оборонного бою командир відділення розпочинає з отриманням бойового завдання і проводить її, як правило, на місцевості.

Отримавши завдання на перехід до оборони **в умовах відсутності зіткнення з противником** командир відділення повинен: організувати підготовку відділення до виконання завдання; вивести відділення на вказану позицію, організувати безпосередню охорону; вказати основну і запасну вогневі позиції для БМП (БТР), кулеметника, гранатометника і місця для стрільби стрільцям визначити порядок дій відділення і завдання підлеглим; провести бойовий розрахунок; віддати бойовий наказ. Надалі він організовує інженерне обладнання і маскування позиції, готує дані для ведення вогню вдень і вночі, складає картку вогню відділення, керує підготовкою відділення до дій та у встановлений час доповідає командирі взводу про готовність до бою.

В умовах безпосереднього зіткнення з противником командир відділення організовує захоплення вказаної позиції, в ході чого визначає порядок дій відділення в оборонному бою. Після зайняття позиції і закріплення на ній організовує безпосередню охорону; детально вивчає місцевість, уточнює бойовий розрахунок відділення, вогневі позиції для БМП (БТР), кулеметника, гранатометника і місця для стрільби стрільцям та завдання підлеглим; віддає

бойовий наказ; складає картку вогню відділення і завершує підготовку особового складу, ОВТ до виконання отриманого завдання.

Під час **проведення бойового розрахунку** командир відділення повинен визначити склад бойових груп (“двійок”, “трійок”) та їх старших, призначити спостерігача, черговий вогневий засіб, виділити за необхідності зв’язківця та підношувача боєприпасів.

Під час **організації безпосередньої охорони** командир відділення доводить особовому складу пропуск, вказує порядок ведення спостереження за місцевістю, повітрям і сигналами командира взводу, ставить завдання черговому вогневному засобу, спостерігачу і визначає порядок дій відділення у разі раптового нападу противника.

У бойовому наказі під час **постановки завдань** особовому складу командир механізованого відділення вказує:

всьому відділенню – позицію, смугу вогню і додатковий сектор обстрілу, порядок спостереження і ведення вогню по наземним і повітряним цілям, місця відділення в ділянках зосередженого вогню взводу;

кулеметнику, гранатометнику, стрільцям – основні та запасні (тимчасові) вогневі позиції (стрільцям – місця для стрільби), основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції; завдання щодо відбиття атаки противника і знищення противника, який увірвався на бойову позицію або обходить; порядок обладнання позицій (місць) і зміни в ході бою;

бойовим групам (якщо вони створюються) – склад, старшого групи, місце (основне і запасне) на позиції відділення, смугу вогню і додатковий сектор обстрілу з кожного; порядок їх обладнання і зміни в ході бою;

екіпажу БМП (БТР) – основні та запасні (тимчасову) вогневі позиції для бойової машини, основний і додатковий сектори обстрілу з кожної з них; укриття; завдання щодо відбиття атаки противника і знищення його броньованих цілей; порядок обладнання позиції; механіку-водію (водію), крім того, – порядок зміни і маршрут виходу на запасну (тимчасову) вогневу позицію, порядок спостереження і коректування вогню.

У разі призначення БМП для дій у якості кочуючого вогневого засобу, її екіпажу вказуються завдання, маршрут руху, декілька вогневих позицій, порядок їх зміни та дій після виконання завдання.

Після отримання завдання і зайняття бойової позиції особовий склад відділення приступає до її інженерного обладнання, яке здійснюється за визначеними чергами. Воно має відповідати бойовому порядку, характеру майбутнього бою і організується на основі отриманого завдання та вказівок командира взводу. Інженерне обладнання позиції полягає у відкопуванні окопів, ходів сполучення, перекритої щілини для особового складу, окопів і укриттів для бойової машини.

Під час переходу до оборони в умовах безпосереднього зіткнення з противником інженерні роботи проводять під час бою і під вогнем ворога. Позиції обладнують із повним напруженням сил, по можливості приховано. Необхідно якнайшвидше вжити заходів до захисту живої сили і вогневих засобів від вогню противника.

Під час переходу до оборони в умовах відсутності зіткнення з противником інженерне обладнання позицій починається з розбивки і

трасування інженерних споруд. Після цього підготовка окопів для танків, бойових машин, ходів сполучення здійснюється вмонтованим бульдозерним обладнанням, землерийними машинами та інженерними боєприпасами. На позиції відділення передусім розчищається місцевість для поліпшення умов спостереження та ведення вогню, відриваються одиночні (парні) окопи для автоматників, кулеметника, гранатометника і окоп для бойової машини.

Потім окремі окопи з'єднують між собою в окоп на відділення, який дообладнують до повного профілю, а при нестійкому ґрунті, крім того, посилюють та з'єднують суцільною траншеєю з окопами сусідніх відділень, для особового складу обладнують перекриту щілину.

Потім відривають окопи на запасній (тимчасовій) вогневій позиції для бойової машини, а також хід сполучення до неї. Далі копають хід сполучення в глибину опорного пункту взводу. Усі ходи повинні мати вогневі позиції для стрільби з метою проведення маневру силами і вогнем. В окопі на відділення обладнують бліндаж. Командир повинен передбачити і призначити необхідну кількість особового складу для обладнання на позиції тупика чи розширеної частини траншеї для переносу поранених і можливості одночасного пересування особового складу в протилежних напрямках, ніші для боєприпасів і господарських потреб, відхожого місця, вогневої позиції бойової машини.

Щоб зменшити ураження особового складу осколками та ударною хвилею, прямі ділянки траншей (фаси) мають бути не довші 15–20 м, а вигини між фасадами повинні розташовуватися під кутом 120–160°. Під час організації оборони важливо забезпечити особовий склад необхідною кількістю шанцевого інструменту.

Командир відділення повинен знати час, потрібний для влаштування фортифікаційних споруд.

Усього на обладнання окопу на відділення піхотною лопатою потрібно 200–300 люд/год., саперною лопатою — 100–150 люд/год. Роботи першої черги (одиночні окопи для особового складу та окоп для бойової машини) проводять за 6 (37,5:6) год. На виконання всього обсягу робіт з інженерного обладнання позиції відділення, якщо залучити 70% особового складу відділення, тобто 6 осіб, необхідно в середньому $(200-300) : 6 \approx (33-50)$ при роботі піхотною лопатою 41 год., саперною — $(100-150) : 6 \approx (16-25)$ 20 год. Всі споруди на позиції механізованого відділення повинні бути захищені від запалювальної зброї й ретельно замасковані, для цього використовують табельні засоби пожежогасіння, засоби маскування і місцеві матеріали.

З метою захисту від високоточної зброї в окопах над бойовими машинами, танками споруджують маски, влаштовують екрани та козирки. Одночасно за планом старшого командира встановлюють відбивачі та теплові імітатори (пастки). Інженерне обладнання і система вогню відділення під час організації оборони можуть бути викриті противником за демаскувальними ознаками. Маскування досягається збереженням військової таємниці, прихованим розміщенням і переміщенням підрозділів з використанням маскувальних властивостей місцевості та умов обмеженої видимості, застосуванням різних маскувальних засобів.

Охорону відділення здійснюють чергові вогневі засоби. У нічний час не менше половини особового складу відділення перебувають на позиції в готовності до відбиття атаки противника.

Організувавши оборону, командир відділення складає *КАРТКУ ВОГНЮ ВІДДІЛЕННЯ*, на яку наносить:

орієнтири, їх номери, найменування і відстань до них;

положення противника;

позицію відділення;

смугу вогню і додатковий сектор обстрілу;

основні й запасні вогневі позиції бойової машини, гранатометів і протитанкових керованих комплексів, основні й додаткові сектори обстрілу з кожної позиції (крім сектора обстрілу ручного протитанкового гранатомета);

позиції сусідів і межі смуг їх вогню на флангах відділення;

ділянки зосередженого вогню взводу та місця в них, по яких слід вести вогонь відділенням;

загородження, розташовані поблизу позиції відділення, та ті, що прикриваються його вогнем.

Під час складання картки вогню командир відділення спочатку вказує своє місцезнаходження, визначає сторону світу і наносить самий віддалений орієнтир, для того, щоб потім використовувати його як вихідний. Відкладена до нього відстань може служити масштабом при нанесенні інших орієнтирів, місцевих предметів і цілей. Потім командир підписує орієнтири і визначає дальність до них, вказує положення противника, визначає позицію відділення за місцевими предметами, наносить смугу вогню по глибині на дальність дійсного вогню. Сектор обстрілу кулемета наноситься в межах смуги вогню відділення на дальності його дійсного вогню, а додатковий сектор може виходити й за межі смуги вогню відділення.

У ході підготовки до ведення оборонного бою командир відділення перевіряє:

правильність зайняття позицій (місць для стрільби), їх обладнання і маскування, знання особовим складом свого завдання, сигналів сповіщення, управління і порядку дій за ними;

підготовку даних для ведення стрільби, наявність боєприпасів, заправлення бойової машини ПММ, екіпіровку підлеглих та готовність їх до дій, контролює несення служби спостерігачем і черговим вогневим засобом.

3. Третє навчальне питання. Ведення оборонного бою механізованим відділенням з урахуванням бойового досвіду АТО.

На позиції відділення постійно несуть службу спостерігач і черговий кулеметник чи автоматник, які розташовуються, як правило, на тимчасовій чи запасній вогневій позиції. Їх завдання — відбиття раптового нападу противника та знищення його дрібних груп, котрі ведуть розвідку або намагаються зробити проходи в загородженнях. Решта особового складу залежно від обстановки проводить інженерне обладнання позиції, займається бойовою підготовкою, допомагає в технічному обслуговуванні бойової машини або відпочиває.

Для виклику особового складу за бойовою тривоною від спостерігача до місця відпочинку влаштовують надійну сигналізацію. Виділений черговий

вогневий засіб (чергова бойова машина, кулемет, гранатомет), зазвичай розміщується на тимчасовій або запасній вогневій позиції. В БМП (БТР) знаходяться механік–водій (водій) і навідник–оператор (кулеметник бронетранспортера), готові до негайного відкриття вогню. Командир обирає для себе позицію в такому місці, звідки зручніше управляти відділенням, спостерігати за місцевістю та сигналами командира взводу.

Окремих солдатів і дрібні групи противника, які намагаються вести розвідку, відділення захоплює в полон або знищує вогнем із запасних (тимчасових) вогневих позицій. Більш значні групи противника, які наближаються до позиції відділення, знищують вогнем кулемета або бойової машини, а за необхідності — вогнем усього відділення. Вогонь відкривається по команді командира відділення.

Під час вогневої підготовки атаки командир і спостерігач ведуть спостереження за противником, а решта особового складу відділення розміщена в щілині (бліндажі), на дні окопів, траншей або у бойовій машині й за командою швидко займає свої місця на позиції.

Якщо противник застосовує отруйні речовини, особовий склад швидко надягає засоби індивідуального захисту. Отримавши сигнал про безпосередню загрозу застосування противником ядерної зброї (під час завдання противником ядерного удару), особовий склад відділення швидко укривається в щілині, бліндажі, бойовій машині (лягає на дно окопу, траншеї), а після проходження ударної хвилі готується до відбиття атаки.

Виявивши перехід противника в атаку, за командою командира відділення (сигналом спостерігача) особовий склад негайно займає свої місця на позиції й готується до відкриття вогню. Вогонь по противнику відкривають із наближенням останнього на дальність дійсного вогню зі стрілецької зброї — 400–600 м, бойових машин піхоти — 1000–1300 м, танків — 1800–2500 м. Танки й інші броньовані цілі противника знищують протитанковими керованими ракетами, вогнем бойової машини піхоти, гранатометів і протитанковими гранатами, а піхоту — вогнем автоматів і кулеметів відсікають від танків і також знищують.

Спочатку вогонь по противнику ведуть за командою командира відділення, а з наближенням його до зони дійсного вогню зброї — самостійно. Вогонь протитанкових засобів відділення зосереджується, передусім, по головному танку або по танку з тралом, який долає загородження перед переднім краєм оборони, а потім по решті атакуючих танків та інших броньованих машинах. За сприятливих умов із метою знищення танків командир може вислати вперед гранатометника з помічником (стрільцем із ручними протитанковими гранатами). Щоб приховати їх висування, використовують аерозолі (дими). Іноді поблизу найбільш імовірного місця подолання противником загородження завчасно готують і маскують окоп та хід сполучення до нього. В окопі може розміщуватися гранатометник або кулеметник (стрілець) із задалегідь приготовленим мінним шлагбаумом.

У боротьбі з танками противника можуть брати участь кулеметники та снайпер, які зосереджують свій вогонь на оглядових приладах танків. У випадку виходу танка противника безпосередньо до позиції відділення, найближчий до нього солдат із відстані 25–30 м кидає в нього ручну

протитанкову гранату. Якщо танк не вдалося зупинити і він продовжує просування через позицію відділення, солдат відбігає по траншеї вбік або лягає на її дно, а коли танк подолає окоп, швидко вискакує і кидає протитанкову гранату в його борт або кормову частину. Після вибуху гранати солдат готується до знищення екіпажу, який залишає уражений танк.

З наближенням піхоти противника до позиції на відстань 30–40 м відділення закидає його гранатами. Якщо противник увірвався на позицію, відділення знищує його вогнем уприутул, гранатами та в рукопашній сутичці. Просування противника по траншеї і ходами сполучень повинно бути затримане вогнем та швидким встановленням задалегідь підготовлених рогаток, їжаків й інших переносних загороджень.

Якщо противник прорвався в глибину оборони, відділення, залишаючись на своїх позиціях, продовжує його знищення. У тих випадках, коли противник одночасно атакує позицію відділення з фронту і частиною сил прорвався в глибину оборони, відділення знищує противника перед фронтом, а тих, хто прорвався у глибину, знищують підрозділи, котрі обороняються в глибині.

Командир відділення під час відбиття атаки противника постійно управляє боєм і вогнем відділення, подаючи команди голосом і сигнальними засобами. У випадку обходу противником позиції відділення командир організує кругову оборону, уточнює завдання вогневим засобам — частина з них повинна бути націлена на прикриття підступів до позиції відділення з флангів і з тилу. Виявляючи стійкість і впертість під час бою в оточенні, особовий склад відділення може відволікти на себе значні сили противника, сповільнити його просування в глибину, що сприятиме проведенню контратаки старшим командиром.

В оборонному бою може скластись ситуація, коли відділенню буде необхідно залишити свою позицію і перейти на іншу, більш вигідну, або відділення може бути перекинута на ділянку, де противнику вдалося вклинитися в позицію підрозділу, який обороняється. Виконується цей маневр тільки за наказом старшого командира. Однак навіть одержавши наказ на залишення позиції, відділення має зупинити противника вогнем та змусити його залягти чи відступити і, вибравши прихований від спостереження противника шлях відходу (якщо він не був указаний командиром), точно в зазначений час відійти в пункт збору відділення чи зайняти нову позицію.

Якщо атака перед фронтом відділення буде відбита, його командир переносить вогонь на піхоту противника, що атакує сусідні відділення, а частину вогневих засобів виділяє для знищення противника, який заліг чи відходить перед фронтом відділення.

Бойова машина веде вогонь самостійно й за командою (сигналом) командира відділення. У випадку обходу або вклинення противника в оборону відділення бойова машина під прикриттям вогню займає запасну вогневу позицію і знищує його вогнем у фланг і тил. Зміна вогневих позицій проводиться тільки за наказом командира взводу.

Для обману противника щодо розташування вогневих засобів та кількості броньованих машин в обороні бойова машина може діяти як кочівний вогневий засіб. Приховано змінюючи вогневі позиції за вказаним маршрутом, бойова машина веде вогонь із них самостійно або за командами (сигналами)

командира, який її вислав, а після виконання завдання займає основну вогневу позицію у взводному опорному пункті або діє за вказівкою командира взводу.

Після відбиття атаки противника командир відділення перевіряє стан особового складу, зброї відділення, поповнює ракети і боєприпаси, дає вказівки на відновлення системи вогню та зруйнованих оборонних споруджень, готує відділення до відбиття повторних атак, доповідає командирі взводу про результати бою. Якщо необхідно, з дозволу командира взводу здійснюється зміна вогневих позицій бойової машини і вогневих засобів.

ОСОБЛИВОСТІ ОБОРОНИ ВНОЧІ. Успіх нічного бою багато в чому залежить від того, наскільки ретельно він був підготовлений у період організації оборони у світлий час. Щоб виключити раптовість, уночі важливо вчасно виявити дії розвідки противника і перехід його в наступ. Тому з настанням темряви за допомогою приладів нічного бачення ведеться ретельне спостереження за підступами до позиції відділення, а також підслуховування.

Командир відділення протягом ночі повинен неодноразово перевіряти пильність чергових вогневих засобів і солдатів, виставлених для спостереження і підслуховування. Місцевість перед позицією відділення періодично має освітлюватися. З наближенням противника до переднього краю оборони освітлення місцевості посилюють. Солдатів противника, які ведуть розвідку чи намагаються зробити проходи в загородженнях, знищують вогнем чергових вогневих засобів з використанням приладів нічного бачення. Противника, який атакує, знищують вогнем усіх вогневих засобів відділення, стріляти слід по спалахах пострілів противника та по силуетах, які проєктуються на небі.

Під час *ОБОРОНИ В МІСТІ* відділення може самостійно обороняти будинок чи поверх будинку.

Для бою в місті механізованому підрозділу надається танк, який займає вогневу позицію в опорному пункті цього підрозділу. Іноді танк може діяти й самостійно. В усіх випадках охорону танків покладають на військовослужбовців механізованого підрозділу. Вогневу позицію для танка вибирають на перехрестях, площах і вулицях із хорошими умовами для спостереження та обстрілу. Танк також використовується для дій із засідки. Вогневі позиції готують, як правило, у зруйнованих будинках, за кам'яною огорожею та іншими укриттями, при цьому передбачають протипожежні заходи. Основними цілями для танків є танки, артилерія й інші броньовані цілі противника.

У ГОРАХ відділення може обороняти позицію в опорному пункті взводу чи бути призначеним у засідку. Велика кількість мертвих просторів, глибоких і прихованих підступів дає можливість противнику непомітно підійти до підрозділу, який обороняється, і раптово атакувати його. Обмежена кількість доріг, імовірність обвалів, а також утворення на дорогах завалів після ядерних ударів ускладнюють маневр силами і засобами не тільки тих, які наступають, але й тих, хто обороняється.

Оборону в горах організують з метою утримання доріг, стежок, тіснин, узлісь лісових масивів і переправ через гірські річки. Позицію відділення вибирають так, щоб вона панувала над місцевістю й забезпечувала достатній огляд та обстріл усіх підступів при круговій обороні. На підступах до позиції

влаштовують кам'яні і мінно–вибухові загородження, а в гірсько–лісистій місцевості — і лісові завали.

Позицію відділення в обороні вибирають у місцях, що виключають можливість обвалів, зсувів і затоплень. У скельному ґрунті окоп на відділення споруджують із каміння, що прикривають шаром землі чи мішками з землею. Окоп на місцевості розташовують так, щоб у нього не потрапила запальна суміш, а також вода під час зливи чи танення снігу. Місце для позиції відділення має забезпечувати ураження противника багатоярусним фланговим, перехресним і кинджальним вогнем, виключати мертвий простір. Систему вогню відділення організують так, щоб вогневі засоби були у вогневому зв'язку між собою і забезпечували кругову оборону. Вогневі позиції бойових машин і танків вибирають у місцях, які забезпечують ведення вогню на граничну дальність і приховане розташування техніки.

Відділення відбиває атаку противника усіма вогневими засобами із широким застосуванням гранат. Танки противника знищують під час подолання ними підйомів, особливо на серпантинах.

Вирішальне значення має протидія обходам і охопленням противника, а також боротьба з його повітряними десантами і диверсійними групами. При обході противником опорного пункту відділення переходить до кругової оборони й уражає його вогнем у фланг і тил.

Під час організації *ОБОРОНИ В ЛІСІ* позицію відділення вибирають із таким розрахунком, щоб перекрити дорогу, просіку чи місцевість між болотом і озером. Під час переходу до оборони командир відділення, крім загальних заходів щодо підготовки оборони, організує розчищення лісу й чагарнику для поліпшення умов спостереження і ведення вогню, не демаскуючи при цьому свого розташування, готує кинджальний вогонь, передбачає вогонь із дерев, а також проводить протипожежні заходи (створення захисних смуг і запасів води, готування сокир, пилок, лопат, багрів, розчищення позиції відділення від сухих чагарників, дерев тощо).

На місцевості з високим рівнем ґрунтових вод обладнують окопи і ходи сполучення напівзаглибленого чи насипного типу. На тих ділянках, де викопування ходів сполучення не викликане необхідністю, шляхи руху в тил позначаються покажчиками чи знаками на деревах. У лісі ускладнюється маневр (особливо бойовою технікою), спостереження, орієнтування, цілевказівки, коректування вогню, а також керування підрозділами і їх взаємодія. Під час застосування противником ядерної зброї можуть утворитися лісові завали і виникнути пожежі, натомість дія вражаючих факторів ядерної зброї знижується в 1,5–2 рази. У лісі можливий застій отруйних речовин.

Наступ противник здійснює, здебільшого, по окремих роз'єднаних напрямках уздовж доріг, просік, галявин, через рідколісся. Для спостереження за ним іноді вперед висилають спостерігача. Перед позицією відділення можуть влаштовувати лісові завали, які звичайно мінують протипіхотними мінами й прикривають вогнем. Оскільки лісові масиви обмежують маневр противника, створюються зручні умови для його знищення в найбільш імовірних місцях його наступу. Іноді для знищення танків, що наступають уздовж доріг і просік, можуть висилати солдатів із протитанковими гранатами. Наступ піхоти зупиняють вогнем стрілецької зброї з більш коротких відстаней, а ворога, який

наблизився до позиції відділення — ще й ручними гранатами. Вогневу позицію танка, бойової машини обладнують у тих місцях, звідки забезпечується можливість ведення вогню вздовж просік, галявин, доріг і ділянками рідкого лісу.

ОБОРОНА ВЗИМКУ. Під час організації оборони командир відділення особливу увагу приділяє забезпеченню постійної готовності зброї до застосування в умовах низьких температур і вживає заходів для захисту особового складу від обмороження, передбачає частішу заміну спостерігачів і розрахунків чергових вогневих засобів (через 1–2 години, а під час сильних морозів і частіше), особливо вночі, у заметіль і снігопад, а також посилює контроль за несенням служби на позиції. Окоп на відділення та укриття для бойової машини можуть влаштовуватися зі снігу й льоду.

В умовах бездоріжжя на позиціях, в окопах і укриттях обладнують водостоки, стінки укріплюють, щоб запобігти розмивам і обвалам. Бойові машини і танки в окопах встановлюють на лежні.

Бойову техніку фарбують у білий колір. Для маскуванню особового складу застосовують білі халати. Зброя повинна бути злегка змащеною, системи забезпечення двигуна паливо-мастильними матеріалами — заправлені зимовим паливом і відповідним сортом мастила. Систему охолодження наповнюють охолоджувальною рідиною з низькою температурою замерзання.

Під час відбиття наступу противника підрозділи в обороні намагаються скувати його на дорогах та інших напрямках вогнем усіх видів зброї, змусити діяти по бездоріжжю. У випадку вклинення противника в оборону чи виходу його у фланг і тил особовий склад відділення займає кругову оборону.

З лютого 2015 р. і донині конфлікт перейшов у стан позиційної боротьби з періодичними спробами сил сепаратистів просунути на підконтрольну українській армії територію. На цьому етапі можна виокремити безуспішні спроби просування у Мар'їнці (Донецька обл.) влітку 2015 р., бої на Світлодарській дузі влітку і взимку 2016 р., бої в Авдіївській промисловій зоні (Донецька обл.) із січня 2017.

Збройні Сили України та російсько-терористичні війська використовують відносно затишшя для зміцнення своїх позицій і реорганізації збройних сил. На базі окремих загонів і підрозділів сепаратистів були створені 1-й армійський корпус «ДНР» і 2-й армійський корпус «ЛНР».

В Україні політичне керівництво прийняло ряд важливих документів, таких як нова військова доктрина (вересень 2015 р.)⁴⁵, Стратегічний оборонний бюлетень (травень 2016 р.)⁴⁶. Збільшено чисельність Збройних сил України до 250 тисяч осіб, створено Сили спеціальних операцій (2016 р.).

На всій лінії протистояння щодня здійснюються артилерійські, мінометні обстріли, стрілецький вогонь з боку російсько-терористичних військ. Щодня гинуть українські захисники і про це ні в якому разі не можна забувати.